

Austrijski opći građanski zakonik i njegov značaj za hrvatsku pravnu povijest i uređenje suvremenih pravnih instituta

Lutring, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **EFFECTUS university / EFFECTUS veleučilište**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:281:588587>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-11**

image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

[Repository of EFFECTUS University of Applied Sciences - Final and graduate theses of EFFECTUS University of Applied Sciences](#)

image not found or type unknown

EFFECTUS veleučilište

KATARINA LUTRING

ZAVRŠNI RAD

**Austrijski opći građanski zakonik i njegov značaj za hrvatsku pravnu
povijest i uređenje suvremenih pravnih instituta**

Zagreb, 2023.

EFFECTUS veleučilište

PREDMET: Osnove građanskog prava

ZAVRŠNI RAD

KANDIDAT: Katarina Lutring

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Austrijski opći građanski zakonik i njegov značaj za hrvatsku pravnu povijest i uređenje suvremenih pravnih instituta

MENTOR: Jelena Uzelac, dipl. iur.

ZNANSTVENO PODRUČJE: Društvene znanosti

TEMATSKO POLJE: Pravo

Zagreb, ožujak 2023.

SAŽETAK

Završni rad objašnjava sustav građanskog prava i analizira povijesne izvore građanskog prava u Republici Hrvatskoj. Primarni zadatak rada je prikazati Opći građanski zakonik kao jedan od temeljnih izvora te izdvojiti njegove osnovne karakteristike i način primjene. Nazvan je općim jer je vrijedio za sve građane. Područje razrade teme je njegov značaj za hrvatsku pravnu povijest i implementiranje u hrvatski pravni sustav. Također će se objasniti važnost rimskog prava i njegov utjecaj na Austrijski opći građanski zakonik i hrvatsko pravo.

ABSTRACT

The author explains the system of Civil law and analyzes the historical sources of Civil law in the Republic of Croatia. The primary task is to present the General Civil Code as one of the fundamental sources and to highlight its basic characteristics and mode of application. It was called "general" because it applied to all citizens. The main aspect of the topic is its significance for Croatian legal history and implementation into the Croatian legal system. Additionally, the importance of Roman law and its influence on the Austrian General Civil Code and Croatian law will be explained.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. GRAĐANSKO PRAVO U REPUBLICI HRVATSKOJ	2
2.1. Načela građanskog prava	3
3. SUSTAV GRAĐANSKOG PRAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	5
3.1. Institucijski sustav	7
3.2. Pandektni sustav	7
4. POVIJESNI IZVORI GRAĐANSKOG PRAVA.....	9
5. AUSTRIJSKI OPĆI GRAĐANSKI ZAKONIK	13
5.1. Povijest austrijskog građanskog zakonika.....	13
5.2. Osnovne karakteristike	15
5.3. Način primjene	17
6. UTJECAJ OGZ-a NA GRAĐANSKO PRAVO U RH.....	18
7. POVIJESNI UTJECAJ RIMSKOG PRAVA NA NASTANAK OGZ-a.....	21
8. POVIJESNI UTJECAJ RIMSKOG PRAVA NA HRVATSKO PRAVO.....	23
8.1. Utjecaj rimskog prava na hrvatsko obrazovanje	26
9. ZAKLJUČAK	27
SLIKE.....	29
LITERATURA.....	30

CONTENT

1. INTRODUCTION	1
2. CIVIL LAW IN THE REPUBLIC OF CROATIA.....	2
2.1. Principles of Civil Law	3
3. SYSTEM OF CIVIL LAW IN THE REPUBLIC OF CROATIA.....	5
3.1. Institutional system	7
3.2. Pandect system	7
4. HISTORICAL SOURCES OF CIVIL LAW	9
5. AUSTRIAN GENERAL CIVIL CODE	13
5.1. History of the Austrian Civil Code	13
5.2. Basic characteristics	15
5.3. Method of application	17
6. INFLUENCE OF THE GENERAL CIVIL CODE ON CIVIL LAW IN CROATIA.....	18
7. HISTORICAL INFLUENCE OF ROMAN LAW ON THE CIVIL CODE.....	21
8. HISTORICAL INFLUENCE OF ROMAN LAW ON CROATIAN LAW	23
8.1. Influence of Roman Law on Croatian education	26
9. CONCLUSION.....	27
FIGURES	29
REFERENCES.....	30

1. UVOD

Austrijski opći građanski zakonik je vrlo važan zakonski akt u austrijskoj povijesti i jedan od prvih modernih europskih građanskih zakonika. Unatoč tome što je prošlo više od dva stoljeća od njegovog usvajanja, Austrijski opći građanski zakonik još uvijek značajno utječe na razvoj građanskog prava u Europi i drugim dijelovima svijeta.

U ovom završnom radu istražiti će se značaj Austrijskog općeg građanskog zakonika za hrvatsku pravnu povijest i razvoj suvremenih pravnih instituta u Republici Hrvatskoj.

Opći građanski zakonik je imao bitnu ulogu u razvoju pravnog sustava u Hrvatskoj kao dijelu Austro-Ugarske Monarhije, a nakon raspada te države i dalje je ostao važan izvor prava. Analizirat će se utjecaj na razvoj hrvatskog građanskog prava. Austrijski građanski zakonik je bio jedan od prvih građanskih zakonika koji je bio primijenjen u cijeloj državi i bio je primjer drugim državama koje su nastojale stvoriti svoje vlastite zakonike.

Kroz ovaj završni rad pokušat će se detaljnije prikazati i objasniti značaj Austrijskog općeg građanskog zakonika za hrvatsku pravnu povijest u kontekstu razvoja suvremenih pravnih instituta te modernog pravnog sustava, kao i utjecaj rimskog prava.

Ključne riječi: Austrijski opći građanski zakonik, građansko pravo, Republika Hrvatska, razvoj, pravni sustav, povijest, rimsko pravo

2. GRAĐANSKO PRAVO U REPUBLICI HRVATSKOJ

Građansko pravo je zasebna i jedna od najstarijih pravnih grana. Građansko pravo se razvilo iz rimskog prava te stoga današnji naziv potječe iz latinskog naziva *ius civile*.¹ Iako im je naziv ostao isti, staro rimsko pravo i moderno građansko pravo se uvelike sadržajno razlikuju.

Građansko pravo može se promatrati subjektivno i objektivno. Objektivno građansko pravo označava skup pravnih pravila koja uređuju građansko pravne odnose na temelju:

- a.) imovine
- b.) stvari
- c.) činidbe.

Subjektivno građansko pravo predstavlja skup ovlaštenja koja pravnom subjektu u građanskopravnom odnosu omogućuju pravne norme objektivnog građanskog prava.²

Sadržaj subjektivnog građanskog prava može se razvrstati na pripadanje (sa stajališta objekta) to jest na ovlaštenje (sa stajališta subjekta) i na interes (s gledišta cilja).

Vrste prava u subjektivnom smislu dijele se na:

- 1) apsolutna i relativna
- 2) prenosiva i neprenosiva
- 3) glavna i sporedna
- 4) preobražajna prava (nastanka, promjene i prestanka).

Građansko pravo u Republici Hrvatskoj pripada kontinentalno-europskom pravnom krugu nasuprot anglosaksonskom pravnom krugu. Kontinentalno-europski pravni krug temelji se na civilnom pravu odnosno institucijama tadašnjeg rimskog prava dok se anglosaksonski pravni krug zasniva na uobičajenom pravu. U pravnim sistemima kontinentalnog prava sudska praksa interpretira već napisana i postojeća pravila, to jest svoj izvor pronalazi u pisanim zakonima te pravila proizlaze iz zakonodavne i izvršne vlast.

¹ Klarić P., Vedriš M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, srpanj 2014. str. 5.

² <https://blog.dnevnik.hr/pravnicimostar/2008/09/1625353148/druga-godinagrađansko-pravoskraceno.html>, pristupano 5.1.2023.

2.1. Načela građanskog prava

Načela građanskog prava predstavljaju zajednička svojstva kojima se uređuju društveno-gospodarski odnosi s ciljem usmjeravanja ponašanja subjekata i zaštite subjektivnih prava. Načela građanskog prava su:

- načelo stranačke dispozitivnosti
- načelo stranačke ravnopravnosti
- načelo imovinske sankcije
- načelo prometnosti subjektivnih građanskih prava.

Načelo stranačke dispozitivnosti ili poznato pod nazivom načelo stranačke autonomije označava da građanskopravni odnos nastaje, mijenja se i prestaje voljom pravnih subjekta. Načelo stranačke dispozitivnosti djeluje u obveznom, nasljednom i stvarnom pravu. Na području obveznog prava dispozitivnost se izražava kao sloboda stranke u izboru vrste ugovora i hoće li stranka uopće sklopiti obvezni odnos. Sloboda izbora nije beskrajna. Pravni subjekti moraju donositi obvezne odnose u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, prisilnim propisima i moralu društva.³ Dispozitivnost u stvarnom pravu očituje se kao sloboda raspolaganja i korištenja prava na stvarima i samoj stvari. Vlasnik ima pravo na slobodu raspolaganja koje mu omogućuje pravo vlasništva. Načelo dispozitivnosti postoji i u nasljednom pravu u obliku slobode oporučnog raspolaganja stvarima i imovinom.

Drugo načelo stranačke ravnopravnosti označava ravnopravnost pravnih subjekata u građanskopravnom odnosu. U građanskom pravu nema subordinacije to jest podređivanja jedne strane drugoj kao što je slučaj u upravnom pravu.

Sljedeće načelo imovinske sankcije obvezuje svakog tko ne izvrši preuzetu obvezu da će snositi odgovornost svojom imovinom. Sankcija je štetna posljedica za dužnika koji se ponaša suprotno pravnoj normi, a u građanskom pravu sankcija je isključivo imovinska. Primjer primjene ovog načela može biti u slučaju gospodarskog kaznenog djela kao što je primjerice korupcija. U slučaju kada pojedinac ili poslovni subjekt ostvari nezakonitu imovinsku korist kroz koruptivne aktivnosti, primjerice primanje mita, načelo imovinske sankcije predviđa da se ta nezakonita korist može oduzeti kao kazna za počinjeno kazneno djelo. Drugi primjer primjene ovog načela može biti u slučaju prometnih prekršaja. U takvim slučajevima, kazne za prekršaje često su novčane kazne koje se naplaćuju od počinitelja kao oblik imovinske sankcije.

Četvrto načelo građanskog prava je načelo prometnosti subjektivnih građanskih prava. Načelo prometnosti subjektivnih građanskih prava znači da se prava koja pojedinac ima prema

³ Zakon o obveznim odnosima, članak 2.

drugim osobama, odnosno subjektima, mogu prenositi na druge osobe. Ovo načelo temelji se na ideji da prava pojedinaca nisu vezana samo za osobu koja ih posjeduje, već se ta prava mogu prenijeti na druge subjekte. Primjerice, ako pojedinac posjeduje nekretninu, on ima pravo raspolagati tom nekretninom i prenijeti to pravo na drugu osobu. Na taj način, osoba koja je dobila pravo može koristiti nekretninu ili njome raspolagati prema svojoj volji, uz poštivanje zakonskih odredbi i ograničenja. Načelo prometnosti subjektivnih građanskih prava se primjenjuje i na druga subjektivna prava kao što su: autorska prava, patenti, trgovački znakovi itd.

3. SUSTAV GRAĐANSKOG PRAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

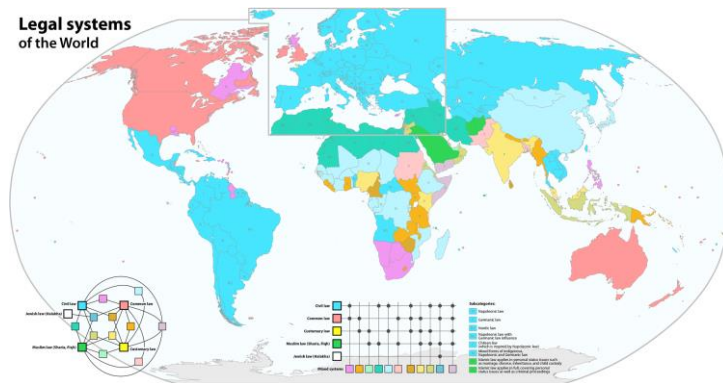
Sustav građanskog prava, također poznat kao kontinentalni pravni sustav, je pravni sustav koji se koristi u većini zemalja Europe, Latinske Amerike i Azije. Ovaj sustav se temelji na pisanom zakonodavstvu.⁴

Glavna karakteristika sustava građanskog prava je da ono obuhvaća širok raspon zakona koji uređuju međusobne odnose između pojedinaca to jest privatne odnose. To uključuje zakone o ugovorima, imovinskom pravu, nasljedstvima, obiteljskom pravu, trgovačkom pravu i drugim sličnim područjima.

U sustavu građanskog prava sudovi djeluju kao neovisni autoriteti u rješavanju sporova između osoba primjenjujući odgovarajuće zakone na svaki pojedinačni slučaj.⁵ Sudovi se vode načelom da zakoni moraju biti primijenjeni dosljedno i jednako za sve stranke u sporu.

Sustav građanskog prava u Republici Hrvatskoj se razlikuje od sustava anglosaksonskog pravnog kruga koji se koristi u Velikoj Britaniji, Sjedinjenim Američkim Državama i drugim zemljama engleskog govornog područja. U anglosaksonskom pravnom krugu sudovi se oslanjaju na presedane i ranije odluke sudova u donošenju odluka, a ne samo na pisane zakone.

Slika 1. Pravni sustavi u svijetu

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Pravni_sustavi_u_svijetu, 23.2.2023

⁴ N. Gavella i dr.; Građansko pravo i pripadnost hrvatskog pravnog poretka kontinentalnoeuropskom pravnom krugu: teorijske osnove građanskog prava; Zagreb, 2005.

⁵ <https://hr.economy-pedia.com/11040492-continental-law>, pristupano 5.1.2023.

Sustav građanskog prava u Republici Hrvatskoj temelji se na Ustavu Republike Hrvatske, zakonima i pravnoj praksi koju uspostavljaju sudovi.

Glavni zakon koji uređuje građansko pravo u Republici Hrvatskoj je Zakon o obveznim odnosima koji uređuje odnose između fizičkih i pravnih osoba u svim njihovim pravnim posljedicama. U okviru Zakona o obveznim odnosima reguliraju se mnoga područja građanskog prava, uključujući ugovore, naknade štete, pravo vlasništva, hipoteke, nasljedstvo, bračne odnose te mnoge druge pravne situacije.

Uz Zakon o obveznim odnosima, u Republici Hrvatskoj postoje i drugi zakoni koji reguliraju određena područja građanskog prava, kao što su Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zakon o obiteljskim odnosima, Zakon o nasljeđivanju, Zakon o trgovačkim društvima i tako dalje.

Sudovi u Republici Hrvatskoj također primjenjuju pravnu praksu odnosno odluke viših sudova kao što su Vrhovni sud Republike Hrvatske i Visoki trgovački sud Republike Hrvatske.

Sustav građanskog prava dijeli se na institucijski i pandektni sustav.

3.1. Institucijski sustav

Institucijski sustav vuče korijene iz rimskog prava, točnije iz razdoblja u kojem se cjelokupno pravo dijelilo na tužbe (*actiones*), osobe (*personae*) i stvari (*res*). Autor trodijelne sistematizacije je rimski pravnik Gaj koji je načelo triparticije uveo u knjizi o rimskom privatnom pravu nazvanoj *Institutiones*. „Svo pravo kojim se služimo odnosi se ili na osobe ili na stvari ili na tužbe.“

Institucijski sustav prihvaćen je u Općem građanskom zakonu i u francuskom građanskom zakoniku *Code civil*.

3.2. Pandektni sustav

Pandektni sustav građanskog prava je pravni sustav koji se razvio u Njemačkoj u 19. stoljeću, a temelji se na rimskom pravu. Pandektni sustav se također naziva njemačkim pravnim sustavom.

Glavna karakteristika pandektnog sustava je da se pravo temelji na načelu pravnog sustava koji se temelji na općim pravnim načelima i doktrinama. To znači da sudovi i pravni stručnjaci koriste pravne principe i načela kako bi donijeli odluke o pojedinačnim slučajevima, a ne samo primjenjujući pisane zakone.

U pandektnom sustavu pravilo se temelji na logičkom zaključivanju što znači da se pravo primjenjuje na temelju principa analogije i dedukcije, a ne samo na temelju konkretnog teksta zakona. Pravni slučajevi su obično razvrstani u kategorije prema sličnosti s drugim pravnim slučajevima, a sudovi koriste ove kategorije kako bi primijenili načela i principe na svaki pojedinačni slučaj.

Još jedna karakteristika pandektnog sustava je njegova detaljnost. Pravni principi su detaljno razrađeni i izloženi u pravnom tekstu, a sudovi od njih ne odstupaju osim u slučajevima kada bi primjena tih principa bila nepravedna.

U pandektnom sustavu, važnu ulogu igraju pravni stručnjaci, posebno sudci, koji su obučeni u primjeni načela i načela prava. Pandektni sustav se često koristi u zemljama njemačkog govornog područja, poput Njemačke, Austrije, Švicarske, a i u nekim drugim zemljama poput Japana.

U Republici Hrvatskoj je prihvaćen pandektni sustav građanskog prava. Građansko pravo u Republici Hrvatskoj sastoji se od općeg dijela, obveznog prava, nasljednog i stvarnog prava.

Opći dio građanskog prava je teoretski dio građanskog prava koji sadrži pravila i načela koja su zajednička svim dijelovima građanskog prava.

Obvezno pravo je je skup zakonskih pravila koji uređuju obvezne odnose. Načela obveznog prava su: načelo zabrane uzrokovanja štete, načelo dužnosti ispunjenja obveze, načelo savjesnosti i poštenja te načelo jednake vrijednosti činidaba.

Nasljedno pravo u Republici Hrvatskoj regulirano je Zakonom o nasljeđivanju (NN 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19). Ovaj zakon uređuje pitanja vezana uz stjecanje imovine po smrti odnosno nasljeđivanje. Prema Zakonu o nasljeđivanju, nasljedstvo može biti zakonsko ili oporučno.⁶

Stvarno pravo je skup pravnih pravila koji uređuju pravne odnose između ljudi i stvari. Stvarna prava se razvrstavaju na stvarna prava na vlastitoj stvari i stvarna prava na tuđoj stvari. Prema Zakonu o vlasništvu razlikuju se pravo vlasništva, založno pravo, pravo služnosti, pravo građenja i pravo stvarnog tereta.

⁶ <https://www.zakon.hr/z/87/Zakon-o-naslje%C4%91ivanju>, pristupano 7.1.2023.

4. POVIJESNI IZVORI GRAĐANSKOG PRAVA

Izvori građanskog prava predstavljaju razne oblike u kojima se mogu naći pravna pravila. Najvažniji izvori građanskog prava sastoje se od propisa, pravnih običaja, sudske prakse i pravne znanosti.

a. Propisi

Propis je jedan od izvora građanskog prava koji se sastoji od pravnih pravila koje donose različita tijela vlasti kao što je vlada, ministarstva, agencije i drugi organi s posebnim ovlastima. Propisi određuju pravne odnose između pojedinaca, institucija i države.

Najznačajniji primjeri propisa kao izvora građanskog prava u Republici Hrvatskoj su Zakon o obveznim odnosima, Zakon o nasljeđivanju, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Obiteljski zakon, Ovršni zakon i Zakon o parničnom postupku. Navedeni zakoni uređuju prava i obveze stranaka u ugovornim odnosima, pravo na nasljedstvo, pravo vlasništva nad nekretninama, odgovornost za štetu i druga pitanja koja se tiču građanskog prava.

Ostali propisi kao što su pravilnici, uredbе, odluke i drugi akti doneseni od strane drugih tijela s posebnim ovlastima također mogu imati utjecaj na građansko pravo. Primjerice, odluke o regulaciji prometa, pravilnici o poslovanju banaka, uredbе o zaštiti potrošača i drugi propisi koji se tiču prava i obveza građana i institucija u određenim situacijama.

Hijerarhija pravnih propisa:

- Ustav
- Međunarodni ugovori
- Zakon
- Propisi stare Jugoslavije

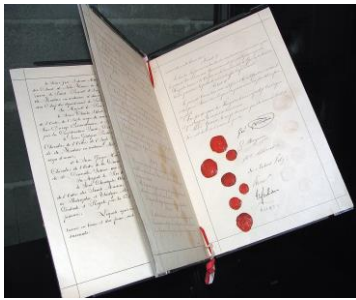
Primjeri pravnih propisa:

Slika 2. Ustav Republike Hrvatske

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Ustav_Republike_Hrvatske, 17.2.2023

Slika 3. Međunarodni ugovor – Ženevska konvencija

Izvor:

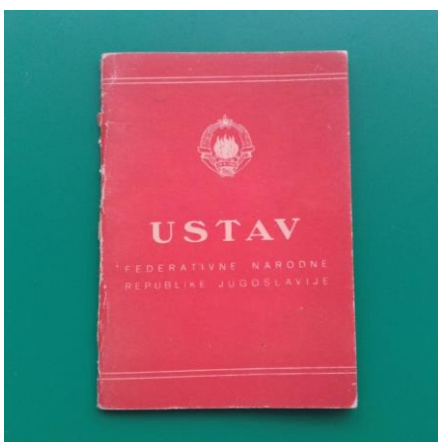
https://hr.wikipedia.org/wiki/Me%C4%91unarodni_ugovor#/media/Datoteka:Original_Geneva_Conventions.jpg, 20.3.2023.

Slika 4. Zakon o obveznim odnosima

Izvor: <https://www.nn.hr/hr/nakladnistvo/knjige-u-izdanju-nn-a/zakon-o-obveznim-odnosima-39.html>, 20.3.2023

Slika 5. Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije – 31. siječnja 1946.

Izvor: <https://informator.hr/strucni-clanci/vremeplov-ustav-federativne-narodne-republike-jugoslavije-31-sijecnja-1946>, 20.3.2023.

b. Pravni običaji

Pravni običaji su pravila ponašanja koja proizlaze iz običaja ljudi u društvenoj zajednici, a temelje se na praksi koja se vremenom ponavlja te uvjerenju da je takvo ponašanje nužno i obvezno. Pravni običaji se primjenjuju u situacijama gdje zakonodavstvo ne pokriva određene situacije ili kad postojeća pravna pravila nisu dovoljno precizna. U takvim situacijama, pravni običaji mogu se primjenjivati kao pravila ponašanja koja imaju pravni učinak. Ti običaji dobivaju pravni karakter kada ih pravni poredak prepoznaje kao norme odnosno pravni običaji su subordinirani zakonskom pravu i vrijede samo ako ih zakon prizna.

Materijalni i psihološki elementi su ključni za priznavanje pravnih običaja. Materijalni element se odnosi na učestalo vršenje prakse dok se psihološki element odnosi na uvjerenje da se radi o obveznom pravilu ponašanja (poznato kao *opinio iuris sive necessitatis*). Primjeri pravnih običaja u Republici Hrvatskoj uključuju pravila koja se primjenjuju u određenim zajednicama kao što su trgovački običaji, ribarska praksa, običaji u poljoprivredi ili vinogradarstvu i tako dalje.

c. Sudska praksa

Sudska praksa je neizravan izvor prava što znači da sama po sebi nije zakon ili propis već se odnosi na primjenu zakona i drugih propisa u konkretnim slučajevima. Sudska praksa služi kao smjernica za primjenu zakona u budućnosti jer se sudovi u svojim odlukama oslanjaju na prethodne presedane u sličnim situacijama. Sudska praksa se ne smatra izvorom prava u smislu da se sudac u donošenju odluke može pozvati samo na svoju raniju presudu nego na pravno pravilo. Ovo je praksa koja se primjenjuje u Republici Hrvatskoj i većini drugih europskih država.

Prema sustavu precedentnog prava u SAD-u, sudovi su obvezni slijediti prethodne presedane u sličnim slučajevima što znači da je sudsku praksu tamo moguće smatrati izvorom prava. Sudska praksa je izvor prava samo za stranke u sudskom postupku.

d. Pravna znanost

Iako znanstvena djela imaju važnu ulogu u razvoju pravne znanosti, obrazovanju pravničkog kadra i ujednačavanju sudske prakse, ona se ne smatraju izravnim izvorima prava. Znanstvena djela ne stvaraju pravna pravila niti imaju snagu zakona. Umjesto toga znanstvena djela djeluju snagom uvjerenosti odnosno mogu utjecati na način tumačenja i primjene prava.

Znanstvena djela obuhvaćaju različite oblike tekstova od udžbenika do članaka u pravnim časopisima. Njihov glavni cilj je proširiti razumijevanje pravnog sustava te pružiti objašnjenje pravnih propisa i izvora prava.

Unatoč tome što znanstvena djela nisu izravan izvor prava, ona su izuzetno važna za pravni sustav jer pridonose razvoju pravnih koncepata i pravila. Pravna znanost pomaže u izjednačavanju prakse u tumačenju i primjeni prava. Znanstvena djela mogu biti korisna i u postupcima odlučivanja u sudskim sporovima jer sudac može uzeti u obzir stručna mišljenja i analize iz područja prava kako bi donio pravednu i ispravnu odluku.

5. AUSTRIJSKI OPĆI GRAĐANSKI ZAKONIK

Zakonik je normativni akt kojim se zakonodavac trudi normirati cjelokupno pravo ili granu prava neke države na jednom mjestu. Cilj zakonika je olakšati tumačenje i primjenu zakona, ukloniti proturječnosti između određenih propisa i učiniti ih dostupnima javnosti. U prošlosti su zakonici koji su sadržavali čitavo pravo bili karakteristični za Egipat, Mezopotamiju, Sveto Rimsko Carstvo. Među najpoznatijim zakonicima su Zakonik dvanaest ploča i Hamurabijev zakonik.

Kasnije su se zakonici ograničavali na određena područja prava, primjerice kazneni i građanski zakonici. Najpoznatiji građanski zakonici uključuju Justinijanov Corpus Juris Civilis, koji je postao temelj za sustav civilnog prava i Napoleonov Code Civil koji je utjecao na Opći građanski zakonik u Austrijskom Carstvu iz 1881.

Austrijski opći građanski zakonik (njemački Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) je jedan od najvažnijih pravnih akata u povijesti građanskog prava. Izvorni naziv zakona je: „Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie“. Njegovo donošenje predstavlja prekretnicu i temelj pravnog sustava ne samo u Austriji već i u drugim zemljama poput Njemačke, Češke, Slovačke, Slovenije i Hrvatske koje su u to vrijeme bile u sastavu Austro-Ugarske Monarhije.

Suvremeni zakonici više ne sažimaju cjelokupno pravo neke države, ali i dalje imaju važnu ulogu u uređenju društva i pravne sigurnosti, kao primjerice Ustav Republike Hrvatske, Zakon o radu, Zakon o obveznim odnosima i mnogi drugi. Takvi zakoni imaju ključnu ulogu u osiguravanju pravnog okvira za građane i poduzeća te u izgradnji stabilnog i pravednog društva.

5.1. Povijest austrijskog građanskog zakonika

Nastanak Općeg građanskog zakonika vuče korijene iz 19. stoljeća kada su mnoge europske zemlje, uključujući i Austriju, prolazile kroz velike političke i društvene promjene. Austrijska povijest je duga i složena, obilježena različitim vladarima, ratovima i promjenama političkog sustava. U Austriji je došlo do ukidanja feudalnog sustava, liberalnih reformi, pobune i revolucije... Sve su to bile društvene i političke okolnosti koje su dovele do nastanka novog pravnog sustava.

U kasnom 18. stoljeću Austrija je bila dio Habsburške Monarhije, koja je vladala velikim dijelom srednje i istočne Europe. U to vrijeme u Europi je prevladavalo razdoblje i pokret u kojem su mnogi mislioci stavljali naglasak na načela jednakosti, slobode i prirodnih prava.

Spomenuti pokret odnosno Francuska revolucija je započela 1789. godine te su se ideje vođene Francuskom revolucijom ubrzo proširile na ostale dijelove Europe obuhvaćajući i Austriju. Upravo je i pod Francuskom revolucijom, 1804. godine uveden Napoleonov

zakonik, poznat i kao Code Napoléon ili Code civil des Français.⁷ Code Napoléon bio je prvi moderni građanski zakonik te je utjecao na stvaranje Austrijskog općeg građanskog zakonika.

Napoleonov zakonik imao je krajnji cilj reformacije pravnog sustava Francuske koji je do tada bio nefunkcionalan i pod utjecajem različitih pravnih sustava prethodnih pokrajina. Zakonik je doprinio točno određenim, jasnim i jedinstvenim zakonskim odredbama koje su se primjenjivale na čitavu zemlju. Napoleonov zakonik je bio utemeljen na načelima prosvjetiteljstva i idejama Francuske revolucije, posebno na načelima slobode, jednakosti svih pred zakonom, jamstvu privatnog vlasništva i nezavisnosti prava od religije. Napoleonov zakonik je imao veliki utjecaj na europske zemlje koje su temeljile svoje zakonike na njegovim načelima kako bi postigle reformu svojih pravnih sustava.

U međuvremenu je Habsburška Monarhija započela proces pravne reforme na svojim teritorijima uključujući i kodifikaciju građanskog prava.

Austrijski opći građanski zakonik je nastao pod utjecajem više različitih pravnih tradicija kao što su rimsko pravo, njemačko pravo i prirodno pravo.

U zemljama Habsburške Monarhije se postupno od 1811. godine uvodila kodifikacija građanskog prava koja je poznata kao Opći građanski zakonik. Za vrijeme carice Marije Terezije i cara Josipa II se javila potreba za kodifikacijom privatnog prava. Radovi na kodifikaciji započeli su 1753. kada je osnovana Komisija u Brnu s ciljem izrade jedinstvenog građanskog zakonika. Nacrt građanskog zakonika nazvan Codex Theresianus koji je predstavljen 1766. u tri knjige po uzoru na Gajeve Institucije nije dobro prošao jer je bio preopsežan. Nakon toga, carica Marija Terezija dala je instrukcije za izradu novog zakonika privatnog prava koji se odlikovao:

- kratkoćom izražavanja
- prirodnom pravičnosti
- izbjegavanjem praktičnih primjera
- izbjegavanjem nedoumica.

Austrijski opći građanski zakonik je stupio na snagu 1. siječnja 1812. u zemljama koje su tada bile dijelom Austrije. Međutim, na području Ugarske, Hrvatske i Slavonije nije stupio na snagu sve do 1. svibnja 1853. Opći građanski zakonik je 1.1.1812. stupio na snagu u austrijskim njemačkim zemljama, 1.7.1814. u Karlovačkoj Granici, 1.8.1815. u Istri, 1.1.1816. u Dalmaciji, 1.10.1816. na otocima Koločep, Korčula, Šipan, Lastovo, Vis, Mljet i Lopud, a 1.5.1853. u Hrvatskoj i Slavoniji.⁸

⁷ K. Škrubej; Austrijski opći građanski zakonik (1812) i Slovenci: zasljepljujuće nasljeđe pravnoga monizma; Pravni fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Ljubljana, Slovenija, 2013.g.

⁸ <https://informatore.hr/zakoni/304812>, 20.1.2023.

5.2. Osnovne karakteristike

Opći građanski zakonik je moderni europski zakonik rađen po uzoru na pandektno pravo s određenim utjecajem kanonskoga, feudalnog i njemačkog običajnog prava te škole prirodnog prava. Zakonik se nazivao općim jer je vrijedio za sve državljane neovisno o njihovoj staleškoj pripadnosti. Feudalni elementi još su prisutni u priznavanju postojanja staleža i nekih prava vezanih uz njih. Opći građanski zakonik je omogućio ubranu industrijalizaciju.

Franz von Zeiller, austrijski pravnik i glavni urednik konačnoga nacrtu Općeg građanskog zakonika, je bio suzdržan kada je u pitanju načelo jednakosti i jako je pazio da spriječi mogući pogrešni članak o načelima prirodnog prava u svojoj verziji građanskog zakonika s revolucionarnom doktrinom o jednakosti ljudi kao temelju društvenog i političkog poretka. Zeiller je u jednom od svojih spisa nazvao francusku Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina iz 1789. notornom. Međutim, Franz von Zeiller je donekle prigrlio načelo jednakosti pred zakonom kao načelo svoje verzije Austrijskog općeg građanskog zakonika.

Austrijski građanski zakonik sistematiziran je primjenom tzv. institucijskoga sustava, te je obuhvaćao uvod i tri dijela:

- pravo osoba (osobno i obiteljsko pravo)
- pravo na stvari (stvarno, nasljedno i obvezno pravo)
- zajedničke odredbe glede prava osoba i prava na stvari (o utvrđivanju, preinaci i ukinuću prava i obveza; zastara i dosjelost).⁹

Austrijski opći građanski zakon je rađen po uzoru na Gajeve Institucije te su odredbe pisane jasnim stilom.

Neke od osnovnih karakteristika Austrijskog općeg građanskog zakonika su:

a.) Sveobuhvatna pokrivenost

Austrijski opći građanski zakonik ima sveobuhvatnu pokrivenost jer pokriva širok raspon pravnih pitanja uključujući obiteljsko pravo, imovinsko pravo, ugovorno pravo i deliktno pravo. Svojom sveobuhvatnom pokrivenošću pruža cjelovit okvir za rješavanje sporova i procesa te reguliranje privatnih odnosa.

⁹ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=45220>, 5.2.2023.

b.) Pristup temeljen na općim načelima

Opći građanski zakonik se zasniva na općim pravnim načelima poput razumnosti, poštenja i dobre vjere. Opća načela se primjenjuju na određene slučajeve na prilagodljiv način. Takav način omogućava jedinstven pristup pravnim pitanjima.

c.) Naglasak na osobnoj autonomiji

Opći građanski zakonik stavlja snažan naglasak na osobnu autonomiju i individualnu slobodu. Priznaje se pravo pojedinaca da sklapaju ugovore, donose vlastite odluke o svojoj imovini i osobnim poslovima.

d.) Važnost pravnog tumačenja

S obzirom na pristup koji se temelji na općim načelima, Opći građanski zakonik pridaje veliku važnost pravnom tumačenju. Od sudova se očekuje da se uključe u temeljitu analizu relevantnih pravnih načela i da ih primjenjuju na način koji je u skladu s temeljnim ciljevima zakona.

e.) Naglasak na pravednosti i pravičnosti

Austrijski opći građanski zakonik stavlja naglasak na pravednost i pravičnost. Nastoji se pružiti adekvatno i elastično rješavanje sporova uzimajući u obzir različite položaje moći i okolnosti.

f.) Uloga presedana

Jedna od važnih karakteristika Općeg građanskog zakonika je poštivanje pravnog presedana. Odluke viših sudova smatraju se obvezujućima za niže sudove, a razvoj prava tijekom vremena smatra se važnim aspektom pravnog tumačenja i primjene.

5.3. Način primjene

Austrijski opći građanski zakonik daje opći okvir za rješavanje pravnih sporova i reguliranje privatnih odnosa, ali njegova konkretna primjena ovisi o nizu čimbenika uključujući pravne činjenice sporova, tumačenje relevantnih pravnih načela i odluke sudova i drugih pravnih tijela. Način primjene Austrijskog općeg građanskog zakonika uključuje kombinaciju zakonodavstva, sudskih odluka, pravne znanosti i stručne prakse. To je dinamičan proces koji se stalno razvija i nastoji pružiti fleksibilan i prilagodljiv okvir za rješavanje pravnih sporova i reguliranje privatnih odnosa u Austriji.

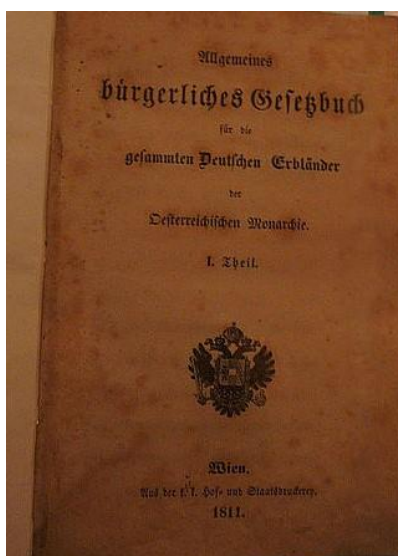
Na primjenu Općeg građanskog zakona utječe širi pravni sustav i kulturni kontekst u Austriji. Tumačenje i primjena su u skladu s drugim pravnim područjima kao i s austrijskim pravnim tradicijama i kulturnim vrijednostima.

Nadalje, Austrijski opći građanski zakonik je također pod utjecajem europskog pravnog sustava budući da je Austrija članica Europske unije i podliježe zakonu EU-a. Austrijski opći građanski zakonik se mora tumačiti i primjenjivati na način koji je u skladu s pravom EU-a uključujući načela slobodnog kretanja roba i usluga, pravo tržišnog natjecanja i ljudska prava.

Primjena Austrijskog općeg građanskog zakonika u praksi može biti složena i zahtijevati visok stupanj pravne stručnosti. Stoga pravni stručnjaci u Austriji uključujući odvjetnike, suce i pravne znanstvenike imaju ključnu ulogu u osiguravanju dosljedne i učinkovite primjene zakonika.

Unatoč svojoj složenosti Austrijski opći građanski zakonik je široko priznat kao vrlo učinkovit i utjecajan pravni kodeks te je bio model za građanske zakone u brojnim zemljama diljem svijeta.

Slika 6. Opći građanski zakonik

Izvor: https://sh.wikipedia.org/wiki/Op%C4%87i_gra%C4%91anski_zakonik, 10.1.2023.

6. UTJECAJ OGZ-a NA GRAĐANSKO PRAVO U RH

Austrijski opći građanski zakonik je od 1. siječnja 1812. na snazi u Vojnoj krajini (onom dijelu koji nije bio pod francuskom okupacijom). 1. lipnja 1814. god. stupa na snagu u Karlovačkoj i Banijskoj krajini, 1. listopada 1815. u Istri i Rijeci, 1. siječnja 1816. u Dalmaciji, 1. listopada 1816. na otocima Korčuli, Visu, Lopudu, Šipanu, Mljetu i Lastovu, a 1920. i u dijelu karlovačkog okruga koji je bio u sastavu Kraljevine Ilirije.¹⁰ Opći građanski zakonik je u Hrvatskoj stupio na snagu 1. svibnja 1853. godine.

Usvajanje Općeg građanskog zakonika u Hrvatskoj označava važan trenutak u širim društvenim odnosima. Taj zakonik je imao pozitivan utjecaj na razvoj hrvatskog pravnog sustava i pravne znanosti, ali i na ostala područja kao što su ekonomija i kultura bez obzira na to što je bio nametnut od austrijske vlasti i nije bio prihvaćen s velikim oduševljenjem. Unatoč početnom otporu, Opći građanski zakonik je omogućio značajan napredak u hrvatskom građanskopravnom sustavu

Hrvatska je imala mogućnost stvoriti vlastiti građanskopravni sustav putem Listopadske diplome (1860. g.) i Hrvatsko-ugarske nagodbe (1868. g.), ali to nije u potpunosti iskoristila. Nakon povratka zakonodavne nadležnosti Opći građanski zakonik je postao važeći u Hrvatskoj kao hrvatski građanski zakonik, a ne kao austrijski.

Nakon Prvog svjetskog rata, Hrvatska je izgubila zakonodavnu samostalnost u novostvorenoj državi Kraljevini Jugoslaviji, no Opći građanski zakonik je i dalje ostao na snazi. Unatoč ciljevima da se stvori jedinstveni građanski zakonik za cijelu Kraljevinu Jugoslaviju, koji bi se temeljio na Općem građanskom zakoniku Hrvatske, ta ideja nikad nije ostvarena. Kao rezultat toga zakonik je nastavio biti na snazi na području Hrvatske odnosno na nadležnim sudovima Nezavisne Države Hrvatske i to sve do kraja Drugog svjetskog rata.

Završetkom Drugog svjetskog rata, Hrvatska je dobila neke zakonodavne ovlasti, ali nisu bile dovoljne da bi mogla sama stvoriti svoj građanski zakonik. Opći građanski zakonik je prestao vrijediti kao zakon, ali su njegove odredbe i dalje bile vrlo važne i od velikog značaja za praksu nekadašnjih sudova. Te odredbe zakonika su i dalje bile u primjeni kao pravna pravila. Iako je implementacija odredbi Općeg građanskog zakonika kao pravnih pravila bila moguća, nije bila bezuvjetna. Za to je bilo potrebno ispuniti određene kriterije:

1. kriterij je bio da o uporabi takvih zakona najviši zakonodavni organ donese odluku o primjeni odredbi Općeg građanskog zakonika kao pravnih pravila.
2. kriterij za primjenu odredbi zakonika bilo je prisustvo pravne praznine koju bi trebalo ispuniti uporabom prikladnih pravila derogiranih zakona vodeći računa da takve odredbe nisu u kontradiktornosti sa zakonima novog pravnog poretka i Ustava Federativne

¹⁰ <http://pf.untz.ba/dokumenti/naucni-skupovi/zbornik-radova-ogz.pdf>, 20.2.2023.

Narodne Republike Jugoslavije. Ovaj kriterij je ukazivao na to da bi se Opći građanski zakonik mogao primijeniti samo u slučajevima kada je novi pravni poredak ostavio pravnu prazninu koju je bilo potrebno popuniti. Paradoksalna situacija bila je moguća jer je Opći građanski zakonik bio zakon koji je donesen kao rješenje suvremenim potrebama razvoja kapitalizma i razvoja slobodnog privatnog poduzetništva. Međutim, ekonomska politika Republike Jugoslavije se razlikovala od tih načela jer je uvijek davala prednost svojim socijalističkim načelima kolektivu odnosno radničkoj klasi, a ne pojedincu.

U razdoblju od donošenja Općeg građanskog zakonika do njegovog poništenja usvojene su tri novele:

- 1. novela** stupila na snagu 13. listopada 1914. g.
- 2. novela** stupa na snagu 25. srpnja 1915. g.
- 3. novela** je stupila na snagu 21. ožujka 1916. g.

Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske je bilo moguće stvoriti vlastiti građanskopravni okvir za zemlju. U povijesti Hrvatske, Austrijski opći građanski zakonik je imao veliki utjecaj na razvoj građanskog prava. Kao dio Austrijskog Carstva zakonik je uspostavio jedinstven pravni okvir za sve posjede u Carstvu, uključujući Hrvatsku. Takav jedinstveni pravni okvir je pružio pravnu sigurnost i predvidljivost za ljude koji su se bavili gospodarstvom i trgovinom u cijelom carstvu.

Uvođenjem zakonika formirana su pravila o obveznim odnosima, vlasništvu, ugovorima i drugim segmentima građanskog prava. Temelji Austrijskog građanskog zakonika su vidljivi i u hrvatskom trgovačkom pravu.

U kontekstu oblikovanja modernog državljanstva na hrvatsko-slavonskom prostoru, Austrijski opći građanski zakonik predstavlja važan čimbenik. Iako je Opći građanski zakonik u osnovi bio kodifikacija privatnog prava, on je također sadržavao pravna pravila o državljanstvu, s naglaskom na pravila o stjecanju državljanstva koja su bila temelj za kasniji razvoj državljanstva u Hrvatskoj i Slavoniji. U feudalnom razdoblju Kraljevine Hrvatske i Slavonije, odnosno u razdoblju do usvajanja Općeg građanskog zakona, moderno državljanstvo nije postojalo. Tek kada je revolucijom ukinut staleški poredak, stvoren je temeljni uvjet za uvođenje modernog državljanstva. Uvođenjem Općeg građanskog zakonika u Hrvatsku i Slavoniju došlo je do značajnih promjena u postupku stjecanja državljanstva. Novi sustav se temeljio na načelu *ius sanguinis*, što je predstavljalo prekid s dotadašnjom hrvatskom tradicijom definiranja državne pripadnosti. Do tada, uz načelo *ius sanguinis*, u znatnoj mjeri je bio prisutan i prostorni kriterij sadržan u načelima *ius domicilia* i *ius soli*.¹¹ U kasnijim razdobljima, pravila o stjecanju državljanstva nadopunjavana su i mijenjana, ali je Opći građanski zakonik i dalje ostao važan dio povijesti pravnog sustava ovog područja. U pogledu

¹¹ I. Kosnica; Državljanstvo i Opći građanski zakonik u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji od 1853. do 1879., Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska, 2013. g.

uređenja stjecanja i gubitka državljanstva na hrvatsko-slavonskom prostoru, važnu ulogu imali su pravni propisi. U tom smislu, Opći građanski zakonik je bio ključni zakon koji je regulirao režim stjecanja državljanstva na temelju načela *ius sanguinis*. S druge strane, gubitak državljanstva bio je uređen kroz propise o iseljenu.¹²

Austrijski opći građanski zakonik je bio primarni zakon za građansko pravo u Hrvatskoj do 1945. godine kada je usvojen novi Zakonik o obveznim odnosima temeljen na njemačkom Građanskom zakoniku. Unatoč tome puno dijelova Općeg građanskog zakonika se i dalje primjenjuju u hrvatskom pravu pogotovo u ugovornom pravu.

Austrijski opći građanski zakonik je imao snažan učinak na razvitak građanskog prava u Hrvatskoj pružajući temelje za predvidljivost i pravnu sigurnost u poslovanju, a pravni standardi koje je uspostavio i dalje su važni u modernom hrvatskom pravnom sustavu.

Sredinom 19. stoljeća Hrvatska se nalazila na gospodarskoj i političkoj prekretnici. U tom razdoblju, Habsburška monarhija te vladajući austrijski krugovi pokušavali su modernizirati državno područje, nakon višestoljetnog feudalnog partikularizma, primjenjujući primarno političke i pravne mjere. Cilj politike bio je uvesti liberalizam, slobodu, individualnost, i nedodirljivost privatnog vlasništva kako bi se postigao napredak i modernizacija društva. U tom kontekstu Opći građanski zakonik koji je proglašen u Kraljevini Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji patentom od 29.11.1852. godine imao je veliki značaj za pravni razvoj Hrvatske. Iako su ekonomski odnosi bili značajno opterećeni ostacima bivšeg feudalnog režima, uspostava modernog građanskog zakonika omogućilo je preobrazbu društva u smislu osuvremenjivanja

Uvođenje zakonika omogućilo je harmonizaciju pravnog sustava Hrvatske s drugim dijelovima Austro-Ugarske Monarhije.

Međutim unatoč značajnom utjecaju Općeg građanskog zakonika na pravni razvoj Hrvatske, modernizacija društva nije u dovoljnoj mjeri vodila računa o nižim slojevima društva. Time je omogućeno da se ekonomski odnosi i dalje temelje na ostacima bivšeg feudalnog sustava te da se socijalna nejednakost produbljuje.

U svakom slučaju Opći građanski zakonik bio je ključni korak prema modernizaciji pravnog sustava Hrvatske i otvorio je vrata daljnjem pravnom razvoju, unatoč tome što su postojeći ekonomski odnosi i dalje ostavljali traga na društvo.

¹² M. Derenčin, Tumač k obćemu austrijskome građanskom zakonu, Zagreb, 1880. g.

7. POVIJESNI UTJECAJ RIMSKOG PRAVA NA NASTANAK OGZ-a

Rimsko pravo, kao što ime sugerira, je pravni poredak koji je razvijen u starom Rimu i često se smatra jednim od najvažnijih pravnih sustava u povijesti. Odlikovao se sustavnim i racionalnim pristupom pravnim pitanjima, a znatno je utjecao na razvoj prava u zapadnoj Europi, posebice u srednjem vijeku. Jedan od najznačajnijih doprinosa rimskog prava bila je njegova uporaba zakonika to jest zbirke zakona kojoj su suci i odvjetnici mogli lako pristupiti i koju su mogli primjenjivati.

Austrijski opći građanski zakonik je temeljni pravni okvir koji uređuje pitanja građanskog prava u Austriji te svoje korijene vuče iz rimskog prava. Utjecaj rimskopravne tradicije je vidljiv iz triparticijskog sustava. Rimsko pravo ima povijesni utjecaj na Opći građanski zakonik posebno u smislu:

- strukture
- sadržaja
- primjene zakonika.

1.) Struktura

Opći građanski zakonik se oslanja na rimsku pravnu tradiciju, osobito svojom strukturom i sadržajem. Kao i Rimski zakonik, OGZ je podijeljen na knjige koje sadrže specifične teme prava, kao što su obiteljsko pravo, imovinsko pravo i ugovorno pravo. Svaka knjiga dalje je podijeljena na poglavlja, koja sadrže pojedine odredbe ili članke. Ova je struktura slična rimskom zakoniku koji je bio podijeljen na knjige, naslove i poglavlja.

2.) Sadržaj

U sadržajnom pogledu OGZ također odražava utjecaj rimskog prava. Na primjer, obvezno pravo, koje uređuje ugovore i druge pravne odnose, temelji se na rimskom konceptu „bona fide“ ili odnosa u dobroj vjeri između stranaka. Ovaj koncept, razvijen u rimskom pravu, zahtijeva od stranaka da postupaju pošteno i u dobroj vjeri prilikom sklapanja ugovora ili drugog pravnog odnosa.

Drugo područje u kojem Opći građanski zakonik odražava utjecaj rimskog prava je područje imovinskog prava. Poput rimskog prava, OGZ prepoznaje važnost vlasničkih prava i predviđa prijenos vlasništva različitim pravnim sredstvima, poput kupnje, nasljeđivanja i darivanja. Također prepoznaje pojam vlasništva koji je razvijen u rimskom pravu i temeljni je pojam u modernom imovinskom pravu.

3.) Primjena

U smislu primjene OGZ također odražava utjecaj rimskog prava. Poput rimskog pravnog sustava, OGZ stavlja veliki naglasak na ulogu sudaca u tumačenju i primjeni zakona. Od sudaca se očekuje da primjenjuju zakon na racionalan i dosljedan način uzimajući u obzir specifične okolnosti svakog slučaja. Ovaj pristup, koji se temelji na rimskom konceptu „jurisprudencije“ bio je temeljni aspekt pravnih sustava diljem Europe i šire.

Povijesni utjecaj rimskog prava na Austrijski opći građanski zakonik je značajan. OGZ odražava strukturu, sadržaj i primjenu rimskog prava, osobito u korištenju kodeksa, priznavanju vlasničkih prava i naglasku na ulozi sudaca u tumačenju i primjeni zakona. Iako se OGZ razvijao tijekom vremena, on je i dalje temeljni pravni okvir koji regulira pitanja građanskog prava u Austriji i služi kao dokaz trajnog utjecaja rimskog prava na pravne sustave diljem svijeta.

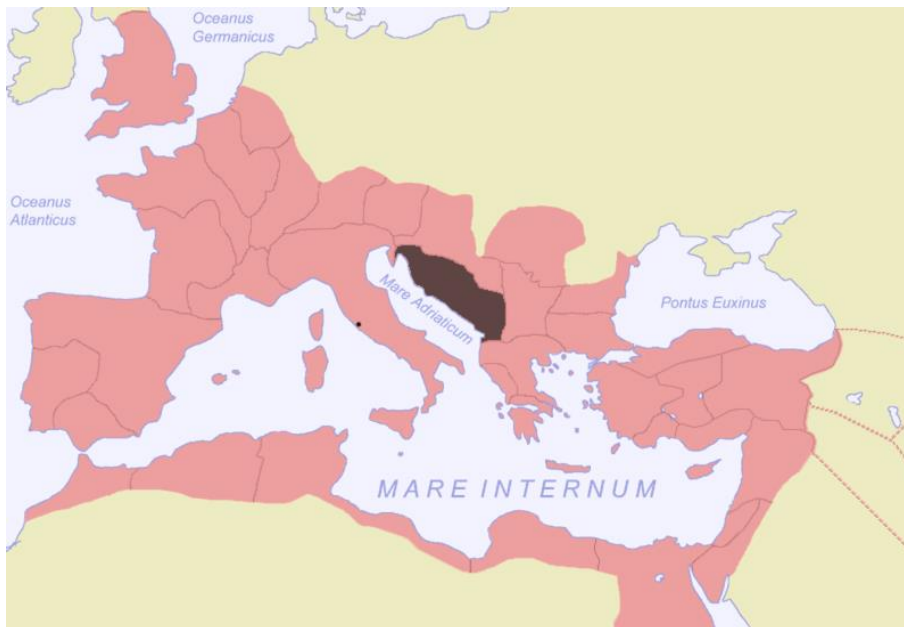
8. POVIJESNI UTJECAJ RIMSKOG PRAVA NA HRVATSKO PRAVO

Utjecaj rimskog prava na hrvatsko pravo rezultat je duge povijesti Rimskog Carstva i njegovog utjecaja na razvoj europskih pravnih sustava. Hrvatska je, kao i mnoge druge europske zemlje, bila pod rimskom vlašću dugo vremena, pa je rimsko pravo imalo važnu ulogu u razvoju hrvatskog prava. Rimsko pravno nasljeđe je zastupljeno u Hrvatskoj zahvaljujući odredbama Austrijskog općeg građanskog zakonika.

Hrvatski Ustav iz 1990. je afirmirao temeljne civilizacijske vrijednosti ponikle iz romanističke tradicije. Nadalje, Ustav propisuje nužnost suglasnosti nižih propisa s višima te zabranu retroaktivnosti zakona.¹³

Za vrijeme Rimskog Carstva Hrvatska je bila dio provincije Ilirik koja je obuhvaćala dijelove današnje Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Na ovim prostorima uveden je rimski pravni sustav koji je postao temelj razvoja hrvatskog prava.

Slika 7. Položaj rimske provincije Ilirik

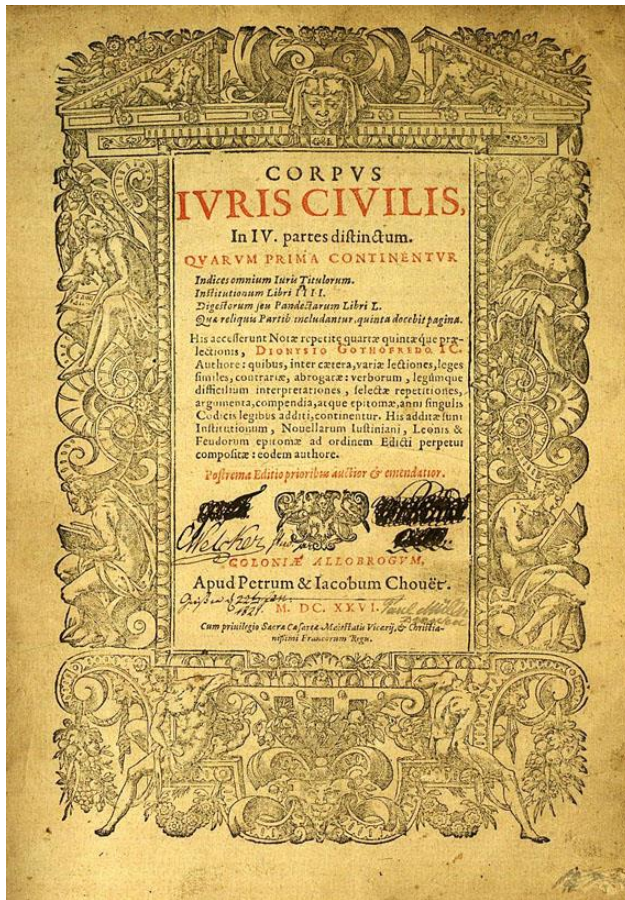

Izvor: https://bs.wikipedia.org/wiki/Ilirik#/media/Datoteka:Illyricum_SPQR.png, 24.03.2023.

Jedan od najznačajnijih doprinosa rimskog prava hrvatskom pravu bila je uporaba pisanog zakonika. Corpus Juris Civilis, zbirka rimskih zakona sastavljena u 6. stoljeću, imala je veliki utjecaj na razvoj europskog pa tako i hrvatskog prava. Koncept pisanog zakonika bio je važan u razvoju modernih pravnih sustava ujedno i hrvatskog pravnog sustava.

¹³ M. Petrak; Rimsko pravo i hrvatska pravna tradicija, Latina et Graeca, Vol. 2 No. 16, 2009.

Slika 8. Corpus Iuris Civilis

Izvor: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Corpus_Iuris_Civilis_%281626%29.jpg, pristupano 23.3.2023.

U strukturi i sadržaju hrvatskog prava vidljiv je utjecaj rimskog prava. Poput rimskog pravnog sustava, hrvatsko pravo je podijeljeno na različita pravna područja, kao što su kazneno pravo, građansko pravo i upravno pravo. Ta se podjela temelji na rimskom pravnom sustavu, koji je također dijelio pravo na različita područja.

Utjecaj rimskog prava na hrvatsko kazneno pravo očituje se jednom od temeljnih kaznenopravnih načela „nulla poena sine lege“ što bi u prijevodu značilo „nema kazne bez zakona“. Prema tom pravnom pojmu mogu biti počinjena ona kaznena djela i određene kaznenopravne sankcije koje su prethodno propisane zakonom. Ovaj pravni koncept zabranjuje kažnjavanje ako u trenutku neke radnje od strane pojedinca ta radnja nije bila opisana kao kažnjiva. Sukladno tome i sama kazna kojom će određeno djelo biti kažnjeno mora biti unaprijed propisana. Važnost toga načela je što se njime zabranjuje retroaktivno kažnjavanje.

Hrvatsko pravo također odražava utjecaj rimskog prava na području stvarnog prava. Rimski koncept vlasništva koji se temeljio na ideji „plena in re potestas“ ili potpune vlasti nad stvari kao što se i nalazi u Justijanovom Kodeksu je bio temeljni aspekt hrvatskog prava vlasništva. Pojam vlasništva i dalje je važan dio hrvatskog prava i priznat je kao temeljno pravo. Također je kao temeljni princip stvarnog prava usvojeno rimsko načelo jedinstvenosti nekretnine.

Na razvoj obveznog prava u Hrvatskoj utjecalo je rimsko pravo. Rimski pojam „obligatio“ jedan je od najznačajnijih koncepta rimskog prava koji je bio osnova za hrvatsko obvezno pravo. Obligacija se odnosi na pravni odnos između dviju strana, gdje jedna strana u obveznom odnosu ima pravo od druge strane na određenu radnju ili ispunjenje nekog duga. Rimsko pravo je razvilo složeni sustav obligacija koji se temeljio na principima poput uzajamnosti i jednakosti. Ovaj sustav obveznog prava utjecao je na razvoj hrvatskog prava.

Osim pojma obligacije, rimsko pravo je utjecalo i na razvoj hrvatskog prava u drugim područjima obveznog prava. Primjerice, u rimskom pravu postojao je sustav pravnih instrumenata kojima se osiguravalo izvršenje obveza. Ti instrumenti uključivali su naloge za plaćanje, izvršenje sudskih presuda i druge oblike izvršenja.

8.1. Utjecaj rimskog prava na hrvatsko obrazovanje

U očuvanju rimske pravne tradicije nastava rimskog prava na pravnim fakultetima oduvijek je imala ključnu ulogu i iznimno značenje. Carica Marija Terezija je 1776. godine dekretom osnovala Kraljevsku akademiju znanosti koja se dijelila na Pravni, Teološki i Filozofski fakultet. Prvi put su predavanja iz rimskog prava održana 1854. godine na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu. Godine 1868. osnovana je posebna katedra za rimsko pravo. Nakon što je Pravoslavna akademija pretvorena u Pravni fakultet 1874. godine započela je sveučilišno predavanje iz rimskog prava.¹⁴

U sadašnjem izvedbenom programu Pravnog fakulteta u Zagrebu se kolegij „Rimsko privatnog pravo“ predaje kao obavezan na prvoj godini studija. Od ključne je važnosti učenje temeljnih pravnih vrijednosti, pojmova i instituta europske privatnopravne tradicije koje je postavilo rimsko pravo.

¹⁴ M. Petrak; Rimsko pravo i hrvatska pravna tradicija, *Latina et Graeca*, Vol. 2 No. 16, 2009.

9. ZAKLJUČAK

S obzirom na jak značaj Austrijskog općeg građanskog zakonika za hrvatsku pravnu povijest i razvoj suvremenih pravnih instituta, analiziran je povijesni kontekst u kojem je Austrijski opći građanski zakonik usvojen kao i njegov utjecaj na razvoj hrvatskog pravnog sustava.

Austrijski opći građanski zakonik se može smatrati jednim od temeljnih izvora modernog građanskog prava. U području obveznog prava Austrijski građanski zakonik je bio jedan od prvih zakona koji je regulirao obvezne odnose građana i države, a njegove odredbe su utjecale na razvoj hrvatskog obveznog prava. Također je opći građanski zakonik utjecao u području stvarnog prava na razvoj instituta vlasništva, prava susjedstva i drugih prava koja su i danas relevantna u suvremenom pravnom sustavu. U području nasljednog prava građanski zakonik je bio jedan od prvih zakona koji je regulirao pitanja nasljeđivanja, a njegove odredbe su također utjecale na razvoj hrvatskog nasljednog prava.

Austrijski opći građanski zakonik sveobuhvatan je i utjecajan pravni okvir koji pruža fleksibilan i prilagodljiv pristup privatnom pravu. Njegov pristup temeljen na načelima i naglasak na osobnoj autonomiji, poštenju i jednakosti učinili su ga modelom za građanske zakone diljem svijeta. Austrijski opći građanski zakonik je imao važnu ulogu u razvoju građanskopravnog sustava u Hrvatskoj tijekom 19. i početkom 20. stoljeća.

Uzimajući u obzir cjelokupan završni rad zaključuje se da je Austrijski opći građanski zakonik zasnovan na Rimskom pravu bio model za razvoj modernog građanskog prava u Europi i drugim dijelovima svijeta te je ostao važan izvor prava za suvremene pravnike i sudionike pravne prakse.

CONCLUSION

Considering the strong significance of the Austrian General Civil Code for Croatian legal history and the development of contemporary legal institutions, the historical context in which the Austrian General Civil Code was adopted and its influence on the development of the Croatian legal system were analyzed.

The Austrian General Civil Code can be considered one of the fundamental sources of modern Civil law. In the field of Compulsory law, the Austrian Civil Code was one of the first laws to regulate the mandatory relations between citizens and the state, and its provisions influenced the development of Croatian Compulsory law. The General Civil Code also had an impact on the development of the institutes of property ownership, Neighbour law and other rights that are still relevant in the contemporary legal system. In the field of Inheritance law, the Civil Code was one of the first laws to regulate inheritance issues and its provisions also influenced the development of Croatian Inheritance law.

The Austrian General Civil Code is a comprehensive and influential legal framework that provides a flexible and adaptable approach to Private law. Its approach based on principles and emphasis on personal autonomy, fairness, and equality made it a model for civil laws around the world. The Austrian General Civil Code played an important role in the development of the Civil law system in Croatia during the 19th and early 20th centuries.

Taking into account the entire thesis, it is concluded that the Austrian General Civil Code, based on Roman law, was a model for the development of modern civil law in Europe and other parts of the world and remains an important source of law for contemporary lawyers and legal practitioners.

POPIS SLIKA

- Slika 1. Pravni sustavi u svijetu
- Slika 2. Ustav Republike Hrvatske
- Slika 3. Međunarodni ugovor – Ženevska konvencija
- Slika 4. Zakon o obveznim odnosima
- Slika 5. Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije – 31. siječnja 1946.
- Slika 6. Opći građanski zakonik
- Slika 7. Položaj rimske provincije Ilirik
- Slika 8. Corpus Iuris Civilis

LITERATURA

1. Klarić P., Vedriš M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, srpanj 2014.
2. N. Gavella i dr.; Građansko pravo i pripadnost hrvatskog pravnog poretka kontinentalnoeuropskom pravnom krugu: teorijske osnove građanskog prava; Zagreb, 2005.
3. M. Derenčin, Tumač k obćemu austrijskome građanskom zakonu, Zagreb, 1880. g.
4. I. Kosnica; Državljanstvo i Opći građanski zakonik u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji od 1853. do 1879., Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska, 2013.g.
5. M. Petrak; Rimsko pravo i hrvatska pravna tradicija, Latina et Graeca, Vol. 2 No. 16, 2009.
6. K. Škrubej; Austrijski Opći građanski zakonik (1812) i Slovenci: zasljepljujuće nasljeđe pravnoga monizma; Pravni fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Ljubljana, Slovenija, 2013.g.
7. <https://blog.dnevnik.hr/pravnicimostar/2008/09/1625353148/druga-godinagrađansko-pravoskraceno.html>, pristupano 5.1.2023.
8. <https://hr.economy-pedia.com/11040492-continental-law>, pristupano 5.1.2023.
9. <https://www.zakon.hr/z/75/Zakon-o-obveznim-odnosima>, pristupano 7.1.2023.
10. <https://www.zakon.hr/z/87/Zakon-o-naslje%C4%91ivanju>, pristupano 7.1.2023.
11. <https://informatior.hr/zakoni/304812>, pristupano 20.1.2023.
12. <http://pf.untz.ba/dokumenti/naucni-skupovi/zbornik-radova-ogz.pdf>, pristupano 5.2.2023.
13. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=45220>, pristupano 5.2.2023.